

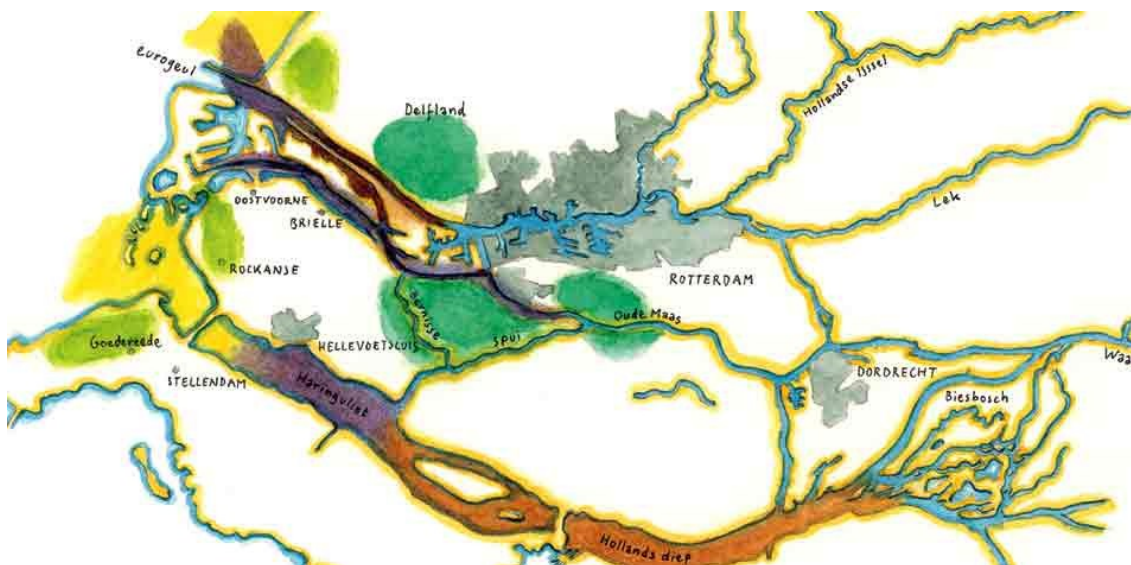
PAL-notitie
***‘Werken met natuur:
van niche naar norm’***

Flauwe werk, bron: provincie Zuid-Holland

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	3
Toelichting bij de aanbevelingen	3
Relevante recente onderzoeksresultaten	4
Goede voorbeelden in Zuid-Holland:	
• Aquapunctuur	5
• Verdergaande zeewaartse kustversterking	5
Vier concrete projecten in Zuid-Holland:	
1. De Zandmotor	6
2. Deltadroom Haringvliet	8
3. Groene Poort	10
4. Mallegatspark	11

Bron: Stroming.nl

Leeswijzer

In deze notitie worden de aanbevelingen in onze adviesbrief 'Werken met natuur: van niche naar norm' op de volgende pagina nader toegelicht. Deze aanbevelingen baseren wij mede op relevante recente onderzoeksresultaten (p. 4) en een aantal goede voorbeelden in Zuid-Holland van concrete projecten van werken met natuur die in praktijk zijn of zullen worden gerealiseerd:

- De Zandmotor (schiereiland voor de kust tussen ter Heide en Kijkduin);
- De Deltadroom voor het Haringvliet
- De groene poort (aan de zuidoever van de Nieuwe Waterweg);
- Mallegatspark (in Rotterdam langs de Nieuwe Maas),

Toelichting bij de aanbevelingen

1. Formuleer innovatief, integraal en natuurinclusief beleid

De evaluatie van deze PAL-lezing en de in dit advies belichte projecten brengen ons tot de conclusie dat wij meer innovatief, integraal en natuurinclusief beleid als perspectiefvol zien om het provinciaal beleid te vernieuwen en beter te verbinden met andere partijen, sectoren en daarmee verbonden maatschappelijke waarden.

Deze aanpak biedt kansen om zowel het maatschappelijk draagvlak als de kwaliteit en daarmee ook de effectiviteit van het beleid van provincie en partners te versterken.

Werken met natuur kan o.a. worden benut voor het realiseren van grote infrastructurele projecten in de waterbouw, maar ook bij stedenbouw, wegenbouw en ontwikkeling van landbouw en landschap. Het gaat ook om het beter benutten van natuurlijke processen in de stofwisseling van het stedelijke landschap: de stromen van o.a. voedsel, energie, water, verkeer, afval en bouwmaterialen op weg naar een circulaire economie.

Werken met natuur draagt bij aan een toekomstbestendig leefomgevingsbeleid waarin meer ingespeeld wordt op en gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen. Dit is handig en verstandig en leidt tot meer ruimtelijke kwaliteit. Het is daarbij zaak om los te komen van romantische natuurbeelden uit het verleden, zoals bekend uit de Verkade-albums van begin vorige eeuw, om een aansprekende aantrekkelijke, betaalbare en toekomstbestendige leefomgeving te realiseren. Zet de reguliere provinciale en met name de €40 miljoen extra voor groen uit het provinciale [Coalitieakkoord](#) in voor werken met natuur.

2. Werken met natuur: maak van deze niche de norm

Vanuit de provinciale verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving zien wij voor werken met natuur voor de provincie een ***agenderende, initiërende, innoverende en verbindende rol***. De provincie heeft immers een belangrijke taak bij het realiseren van nieuwe infrastructuur en/of verbeteren van de bestaande.

Bij de Zandmotor is die provinciale rol goed uit de verf gekomen. De provincie is ook betrokken bij de ontwikkeling van de rivier als getijdenpark aan de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas. Ook in de stadsranden zijn er goede mogelijkheden voor werken met de natuur, door hier recreatie, waterberging en -zuivering en natte natuur te combineren. Aanvankelijke weerstand tegen een nog relatief nieuw en onbekend fenomeen als werken met natuur, water en landschap blijkt na realisatie vaak om te slaan in steun en waardering (zoals bij de Zandmotor en bij natuureiland Tiengemeten). En hoewel de initiële investeringen van werken met natuur soms hoger zijn, wordt dit via lagere kosten voor beheer en onderhoud doorgaans terugverdiend.

Benut daarom bij provinciale ruimtelijke plannen en projecten de kansen die een meer natuurinclusieve ontwerppraktijk biedt. Daarnaast blijft het realiseren van (nieuwe) natuur (natuur als doel) een provinciale kerntaak, mede om te voldoen aan Europese eisen (o.a. Natura 2000 en vogel- en habitatrichtlijn). Zo heeft de provincie vaak een rol bij financiering en realisatie en bij beheer en onderhoud.

Maak daarom een kansenlijst voor provinciale projecten of projecten waaraan de provincie bijdraagt, en waarin werken met natuur een meerwaarde heeft.

3. Maak van werken met natuur een exportproduct

Werken met natuur vormt een potentieel sterk exportproduct. Meer dan de helft van de wereldbevolking woont immers in delta's. Gecombineerd met de sterke kennis- en marktpositie van onze maritieme, delta- en watersector liggen hier volop exportkansen, zoals ook de PBL-studie [Wereldwijde klimaateffecten: risico's en kansen voor Nederland](#) toont.

Ons werkbezoek van vorig jaar aan Texel liet zien dat er qua zilte teelten, ook van conventionele gewassen als aardappels, in praktijk veel meer kan dan voorheen mogelijk leek (zie daarvoor ons advies [Ruimte voor innovatie](#)).

Verzilver daarom als provincie samen met bedrijven, kennisinstellingen en andere partners de markt- en exportkansen voor Nederland als innovator op dit gebied. Promoot daarmee, hier maar ook elders in de wereld, het natuurinclusief en klimaatbestendig werken

Relevante recente onderzoeksresultaten

Over natuur en natuurbeleid

Draagvlak voor natuur neemt toe, maar af voor het natuurbeleid

Dit vormt de belangrijkste conclusie uit het rapport [Maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid](#) van de Wageningen Universiteit, dat is gebaseerd op een vijfjaarlijkse enquête onder een representatieve groep Nederlanders (zie ook het [Persbericht](#)).

Behoefte bij burgers en bedrijven aan beleefbare natuur

De in de toelichting bij dit advies getoonde concrete voorbeelden van natuurinclusief ontwerpen met oog voor meekoppelende belangen - waaronder recreatie en waterveiligheid - sluiten aan bij de uitkomsten van de SCP-verkenning [Natuur en cultuur](#), waaruit blijkt dat burgers vooral behoefte hebben aan nabije en beleefbare natuur. Zij hebben doorgaans weinig op met het vaak door de overheid - maar vaak ook door natuurorganisaties - gehanteerde expertperspectief, gericht op het maximaliseren van de biodiversiteit ('donkergroene natuurdoeltypennatuur'), met weinig oog voor de wensen van de burger ten aanzien van landschap, recreatie, natuur en water. De Alterra-studie [Betrokkenheid van bedrijven bij natuur in Nederland](#) wijst uit dat in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen [Bedrijven in Nederland steeds meer betrokken zijn bij natuur](#) en daarbij vooral investeren in beleefbare en functionele natuur. Deze studie meldt ook dat er op provinciaal niveau nog weinig contacten zijn met bedrijven om samen natuur te realiseren. In onze derde aanbeveling roepen wij de provincie op om ook de verbinding met marktpartijen te intensiveren om samen de kansen die werken met natuur biedt te verzilveren.

Op weg naar gebiedsgericht en integraal natuurbeleid met draagvlak

Deze vier in de toelichting bij dit advies getoonde projecten sluiten aan bij de vier aanbevelingen uit het recente rapport [Op zoek naar vernieuwing in beleid voor biodiversiteit](#) van de Wageningen Universiteit, waarin gepleit wordt voor:

- vergroening van de besluitvorming;
- het mobiliseren van betrokken mensen;
- een gebiedsgerichte aanpak en
- nieuwe vormen van financiering.

Deze aanbevelingen en dit advies illustreren en sluiten hierop aan en sluiten ook aan op onze eerdere adviezen, waaronder:

- [Natuurlijk verder met een sterk groenblauw netwerk](#) (over groenblauwe dooradering),
- [Hoe gaat de provincie natuurlijk verder?](#) (over de Rijksnatuurvisie),
- [Ruimte voor kwaliteit](#) (over de Visie Ruimte en Mobiliteit) en
- [Met hart en hoofd voor groen](#) (naar aanleiding van onze groenconferentie).

Aansluiting bij rijks- en provinciaal beleid

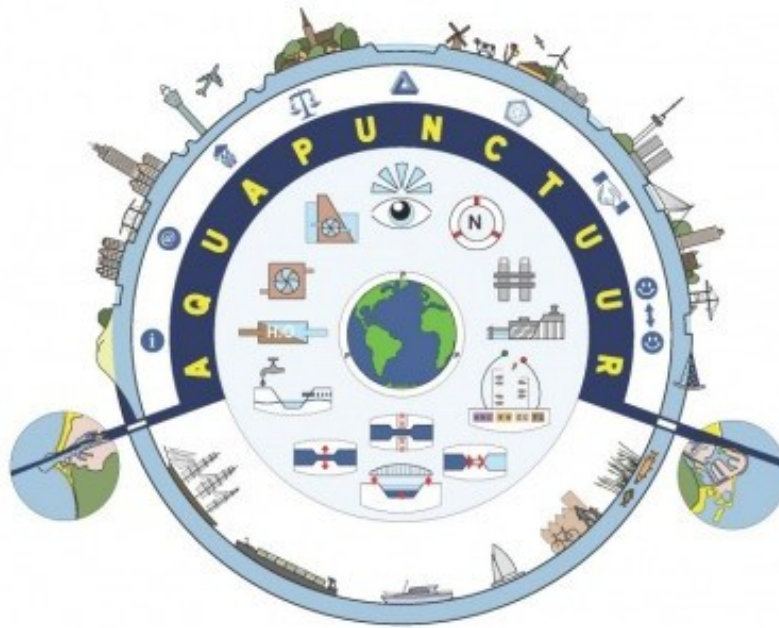
Het is kortom zaak dat de overheid en natuurorganisaties in het natuurbeleid de relatie van burgers en bedrijven met de natuur en via natuur die nuttig en aangenaam is de verbinding met andere maatschappelijke waarden te versterken.

Inmiddels zijn zowel de rijksoverheid met de natuurvisie [Natuurlijk verder](#), deze provincie met de [Beleidsvisie Groen](#) als natuurorganisaties (o.a. Natuurmonumenten en het Wereld Natuur Fonds) hiermee bezig. Ook daarbuiten is er steeds meer interesse voor en wordt werken met natuur steeds meer de norm. Zo was [Urban by nature](#) de titel van de zesde editie van de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR) van vorig jaar. Verder heeft Het Nieuwe Instituut onlangs in opdracht van het Rijk de verkenning Natuur & Ruimtelijk Ontwerp uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er een groeiende groep ruimtelijk ontwerpers is die op nieuwe manieren natuurlijke processen in hun ontwerpen integreren op weg naar een natuurinclusieve ontwerppraktijk. ***De op de volgende pagina's getoonde concrete projecten tonen dat 'Werken met natuur' helpt op weg naar meer integraal en natuurinclusief beleid met meer kwaliteit en draagvlak!***

Goede voorbeelden in Zuid-Holland waaronder vier concrete projecten

Aquapunctuur

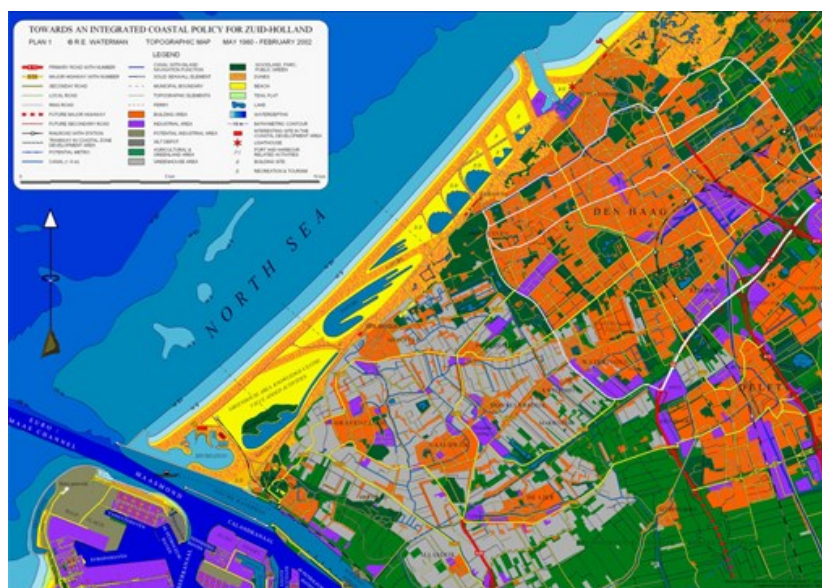
In ons recente advies [Natuurlijk verder met een sterk groenblauw netwerk](#) (p. 36-37) wordt aquapunctuur reeds beschreven als goed voorbeeld van een integrale en natuurinclusieve aanpak om te komen tot een robuust waternetwerk met meer maatschappelijke en natuurwaarden. Aquapunctuur is gericht op fysieke ingrepen en organisatorische maatregelen ter revitalisering van het waternetwerk, met aantrekkelijke waterwegen en waterfronten. Zie voor meer informatie de presentatie van [Ronald Waterman](#) bij de PAL-lunchlezing Bouwen met de natuur.

Bron: [Aquapunctuur](#)

Verdergaande zeewaartse kustversterking

Voor natuurlijke zeewaartse kustversterking via bouwen met de natuur zijn er nog veel meer en veel verdergaande plannen ontwikkeld en deels ook gerealiseerd dan de op de volgende pagina belichte Zandmotor. Deze plannen worden door voortgaande klimaatverandering steeds actueler, o.a. om te anticiperen op voortgaande zeespiegelstijging, toenemende golfenergie en het tegengaan van zoute kwel. Bouwen met de natuur benut de natuurlijke materialen, krachten en interacties om te komen tot integrale oplossingen met meer natuurwaarden.

Bron: [Ronald Waterman](#)

Vier concrete projecten in Zuid-Holland

1. De Zandmotor

Bron: Jos Brouwer

Project

Het meest bekende voorbeeld en een potentieel mondiaal exportproduct van kustonderhoud en kustversterking ten behoeve van veiligheid, natuur en recreatie via werken met natuur vormt de [Zandmotor](#). Nog nergens ter wereld is een project van deze omvang gerealiseerd. Tussen maart en oktober 2011 is 21,5 miljoen kubieke meters zand ingezet om een schiereiland van 128 hectare te realiseren (na aanleg 1 km breed en 2 km lang). Baggerschepen hebben dit zand ca. 12 kilometer uit de kust gehaald. Dit zand zal zich in de loop van ca. 20 jaar door wind, golven en stroming verspreiden langs de kust tussen Hoek van Holland en Scheveningen. Zie voor meer informatie o.a. de volgende [Folder](#), de [Website](#) en de [Voortgangsrapportage 2014](#). Een belangrijke doelstelling van de Zandmotor is om kennis op te bouwen over deze innovatieve manier van kustontwikkeling.

Bron: [Rijkswaterstaat](#)

Rol provincie en partners

De zandmotor is een initiatief van de provincie Zuid-Holland en Rijkswaterstaat. De provincie was naast initiator ook aanjager, facilitator en verbinder en heeft ook meegefinancierd, waardoor dit project ook daadwerkelijk is gerealiseerd. De provincie is ook verantwoordelijk voor de strand- en zwemveiligheid en monitort de ontwikkeling van natuur en recreatie op de Zandmotor. Daarnaast organiseert de provincie excursies naar en geeft zij presentaties over de Zandmotor.

Ook andere overheden (o.a. gemeenten en waterschappen, maar ook de EU als medefinancier) werken mee aan beheer en onderzoek, evenals maatschappelijke organisaties (Zuid-Hollands Landschap als beheerder), marktpartijen en kennisinstellingen. Hiervoor werken binnen het programma NatureCoast vijf universiteiten, één onderzoeksinstituut, acht kennisinstellingen, zeven bedrijven en dertien andere organisaties samen aan onderzoek rondom de Zandmotor en het omringende kuststelsel.

Bron: [Vimeo](#)

Maatschappelijk saldo van baten en kosten

Baten: door te werken met natuur ontstaat er nieuw strand en duin dat ons tegen zeespiegelstijging beschermt en extra ruimte biedt voor natuur en recreatie. De Zandmotor is inmiddels een populaire kitesurflocatie die veel publiek trekt. De Zandmotor leert ons veel over natuurlijke kustbescherming en –versterking.

Kosten: de kosten van de Zandmotor zijn naar verwachting aanzienlijk lager dan de periodieke zandsuppleties die voorheen nodig waren om de kustveiligheid op orde te houden, zonder de aan de Zandmotor verbonden additionele baten.

Saldo: naar verwachting positief.

Zandmotor: Jos Brouwer

2. Deltadroom Haringvliet

Bron: [WNF](#)

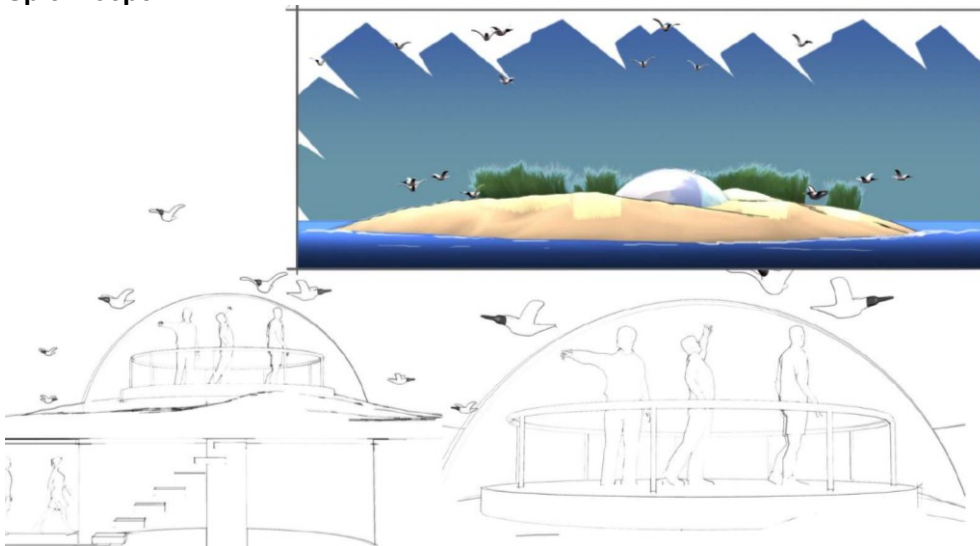
Project

Doel van dit [Project](#) is om het Haringvliet weer tot leven wekken en te ontwikkelen tot een toeristische trekpleister, aantrekkelijk woon- en uniek recreatie- en natuurgebied. Het wordt een kraamkamer, foerageergebied en doorgang voor o.a. schelpdieren, (tres)vissen (o.a. zalm en steur), dolfijnen en vis- en zeearenden. Zie voor meer informatie de presentatie van [Bas Roels](#) (WNF) bij de PAL-lunchlezing [Bouwen met de natuur](#).

Rol provincie en partners

De zes partners die dit project ontwikkeld hebben werken nauw samen met de provincie Zuid-Holland en gemeenten in de regio die van het Haringvliet weer een dynamisch gebied willen maken waar de natuur én regionale economie bloeien. Bij de zes partners gaat het naast het Wereld Natuur Fonds (WNF) als initiatiefnemer om Natuurmonumenten (VNM), ARK Natuurontwikkeling, Sportvisserij Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland. Dit project ontving bij het Goed Geld Gala €13,5 miljoen uit het Droomfonds van de Nationale Postcode Loterij. Onderdeel van dit project is de ontwikkeling van een spiekkoepeel met een oneway screen om de natuur te kunnen bespieden zonder deze te verstoren.

Spiekkoepeel

Bron: [WNF](#)

Maatschappelijk saldo van baten en kosten

Baten: dit project verbindt natuur (zo wordt o.a. de kraamkamerfunctie van het Haringvliet versterkt), waterveiligheid, recreatie en toerisme, wonen en economie (waaronder visserij, oesterkweek, streekgerechten, recreatie en toerisme). Met die project wordt ook een impuls gegeven aan bereikbaarheid, toegankelijkheid, natuurlijke kwaliteit en natuurbeleving van het gebied.

Kosten: ons niet bekend.

Saldo: de initiële investeringen brengen een schaa sprong teweeg in recreatieve en toeristische stromen naar het gebied, die zich vertalen in tal van economische activiteiten en een aantrekkelijker vestigingsklimaat. De netto economische en maatschappelijke baten hiervan zullen vermoedelijk hoger zijn dan de investeringen.

Bron: [WNE](#)

3. De groene poort

Bron: [De groene poort](#)

Project

Als voorloper van het programma 'de Rivier als Getijdenpark' en als onderdeel van het nationale Deltaprogramma ontwikkelde project de [Groene Poort](#) (gestart in 2013) streeft naar het elkaar versterken van natuur en economie om te komen tot een ecologisch en economisch aantrekkelijke delta. Door inzet van oude kademuurs in dammen evenwijdig aan de oevers worden scheepsgolven gebroken en ontstaan in de met schoon restmateriaal opgehoogde natuurlijke vooroevers slikken tussen de kribbe, waardoor leef- en foerageergebied ontstaat voor trekvis en trekvogels. Het gaat om een gebied van vijf kilometer aan de zuidoever van de Nieuwe Waterweg op de landtong Rozenburg tussen Rozenburg en de stormvloedkering.

Rol provincie en partners

De provincie heeft hierin geen rol. In dit project werken overheden (Rotterdam en Rijkswaterstaat), een maatschappelijke organisatie (het Wereld Natuur Fonds) en een marktpartij (Havenbedrijf Rotterdam, NV met de gemeente en het rijk als aandeelhouders). De ervaringen uit dit project worden meegenomen in het programma 'Rivier als Getijdenpark' (zie volgende pagina).

Maatschappelijk saldo van baten en kosten

Baten: in dit project worden door werken met natuur energie en afval bespaard en natuur, milieu, landschap en waterveiligheid versterkt.

Kosten: in dit project wordt door werken met natuur via hergebruik van materialen bespaard op energie- en afvalkosten.

Saldo: positief, meer maatschappelijke baten en voordeliger dan traditionele oeverbescherming en dijkversterking.

Bron: [Landtongrozenburg](#) (bij vloed)

4. Mallegatspark

Bron: [Gemeente Rotterdam](#)

Programma

Het programma 'Rivier als Getijdenpark' gaat over de ontwikkeling van een getijdenpark op verschillende locaties langs de Nieuwe Maas en Nieuwe Waterweg. Met de aanleg van verschillende groene oevers wordt er gebruik gemaakt van de getijdenwerking van de rivier. De groene oevers vormen stapstenen voor flora en fauna en zijn aantrekkelijk voor recreanten. Er zijn verschillende locaties in Vlaardingen, Maassluis, Rotterdam en Ridderkerk in beeld die zich lenen voor het ontwikkelen van groene oevers. Als eerste locatie wordt het Mallegatspark ontwikkeld. Op 16 maart 2015 is de start gemaakt. Door gebruikte stenen en betonblokken in de rivier te plaatsen en door getijdenwerking ontstaat een damwand die de golfkracht breekt en waar slib achter blijft hangen, waardoor er een nieuwe leefplaats voor planten en dieren ontstaat.

Rol provincie en partners

Dit programma vormt een goed voorbeeld van samenwerking tussen overheden (rijk, provincie, gemeenten en hoogheemraadschappen), maatschappelijke organisaties (het Wereld Natuurfonds en het Zuid-Hollands Landschap), het Havenbedrijf Rotterdam en partners binnen het consortium EcoShape, dat ook de monitoring doet. Dit consortium heeft daarnaast het boek [Building with nature](#) uitgebracht met daarin ontwerprichtlijnen voor bouwen met de natuur. De provincie is medefinancier binnen dit programma

Maatschappelijk saldo van baten en kosten van het project Mallegatspark

Baten: hier wordt een getijdengeul ontwikkeld die zowel de waterveiligheid als de landschappelijke, recreatieve en natuurwaarden versterkt.

Kosten: voor realisatie, onderhoud en beheer van dit park, door hergebruik van beton en steen blijven deze kosten beperkt.

Saldo: meer maatschappelijke baten en voordeliger dan traditionele oeverbescherming en dijkversterking, mede omdat hierdoor voor de bewoners van Rotterdam nabij en aantrekkelijk groen ontstaat dat bijdraagt aan hun gezondheid en welzijn.